

1798 YILINA AİT BİR TÜRK DİPLOMASİ BELGESİ

Prof. Dr. Yılmaz ALTUĞ

Osmanlı Devletinde yabancı devletlerle diplomatik ilişkilerin modern anlayışa yakın bir tarzda cereyan ettiğine dair belgeler mevcuttur¹.

Bunlardan şimdiye kadar hiç yayınlanmamış olduğunu sandığımız bir belgeyi, 1798 yılında Reisülküttabın konağında yeni gelen İngiltere Büyükelçisi ile yapılan konuşmanın mazbatasını yayınlıyoruz.

İşbu 1214 senesi Mahi Cemaziyülahirin 24 üncü günü Reisülküttab efendinin konağında cedededen gelen İngiltere Büyükelçisi ile vaki olan mükalemenin mazbatasıdır².

Elçiyi mersum tasdikname mübadelesinden mukaddem mükaleme istida etmiş olmaktan naşi yevmi mezkurde İsmet beyefendi ve Reisülküttap efendi elçiyi mersum ile mulâkat berle rusumu adiyeye ve meclis tahliye olunup istifsarı hali hatır olunduktan sonra elçiyi mersum kelama şuru ile mülakatyı tacilden muradım geldiğim gündenberu Mısır maddesine dair keyfiyata tahsili vukuf etmiş olduğuma binaen buna müteallik bazı husus ifadesidir demekle beru taraftan biz dahi elçi beyden biran akdem mülakat eylemek ve hem maslahatı haliyeye dair sohbet etmek hahişinde idik vakıa Mısır maddesinin müzakeresi ehem ve akdemdir cevabı verilup Mı-

1) Bunlardan birini "19. yüzyıl başındaki bazı Türk Diplomatik vesikalarına göre Türkiye tarafından uygulanan Devletler Hukuku Kuralları" İHFM., Cilt 30, yıl 1964, s. 13-20'de yayınlamış bulunuyoruz.

2) Başbakanlık, Hariciye Arşivi, No. 13886 A.

sırda olan Fransalı müdürleri Kleber (den muahharan tarafı hazreti Sadrazama gelen kâğıt ve el canipten yazılan cevapnamenin suretleri Orduyu humayunda olan Rusya tercümanı canibinden Rusya elçisine vurud etmiş olmaktan naşi İngiltere elçisine dahi itası lazımeden olmak hasebiyle birer suretleri elçiyi mersum tarafına verlimiş olduğundan Kleber'in kâğıdı ve canibi sadaretpenahiden yazılan cevapnamenin mefhumları elçi beyin malum olmuş mudur deyu sual olundukta elçiyi mersum bunların mezayası malumum olduğundan başka bu tarafta olan elçi Smithin karındaşı Komandard Smith ile olan muhaberatına dahi tahsilü ittıla eylemişimdir. Fransalunun Mısır tahliyesine niyeti olmadığı kâğıtlarından müsteban olup bu husus meşuk olduğundan müttefikler tarafından Fransalı aleyhine iktiza eden hareketin icrası lâzımeden olup teksiri esbabı muktezayı halden olmağla bu mükalemeden maksudum bunun müzakeresidir demekle.

Beru canipten dahi esbaptan murat ne olduğu istifsar olundukta elçiyi mersum teksiri esbab ne güne iktiza eder ise evvel emirde tarafından beyan alunsun ben dahi mülâhazatımı ifade ederim dediğine binaen beru taraftan cevaba şuru ile finefsülemir Fransalunun tahliyeyi Mısıra hüsnü niyeti olmadığı münfehim olduğundan gayri elhaletülhaza tarafı Devleti Aliyeden düşman aleyhine lâzım gelen kuvveti berriye ve bahriye icra olunmakta olup ancak Bonapartanın Mısırdan gitmesinde melhuz olan şukuk bir kaç nevi olup bir şıkkı Mısıra imdadı askeri getirmesi olduğuna binaen Bonaparta buna fırsat yap olabildiği surette ya Brest limanında olan Fransa donanması ile asker sevkeder yahut aralık buldukça birer ikişer sefine ile asal eyler bu takdirde bu mazarratın defii tarafı bahirden olmak iktiza edip elyövm İskenderiye pişgahında donanmayı humayun mevcut ise dahi galiba Smithin maiyetinde iki sefine olmak ciheti ile ol canipten tevfir-i sefain ehemdir Nelson amiral ya bilnefs kendusu gitmesi yahut yedi sekiz kıta sefines göndermesi bundan akdem kenduya bu taraftan yazılmış olmağla elçi beyin dahi biliştima malumu olmak gerekir hasılı düşman Mısıra imdad edememek üzere defi mazarrat vesailinin istihsali muktezayı ittifaktan olduğu zahir ve teksiri esbabın biribi bu suret idüğü bahirdir denilmekte, elçiyi mersum ben sefine ile Asitaneye gelur iken Palermo'ya uğrayıp Nelsonla buna dair sohbet eyledim Abhor vakası o vakit Nelsonun malumu değli idi ittifaknameyi Nelsonla be-

raber okuyup muktezasını icraya say lazım olduğunu Nelson anladığından mülhaza edüp elhaletülhaza Mısır tarafından külliyetlü düşman teknesi olmadığı ve mazarrat ihtimali Fransa tarafından olduğu hasebiyle gemilerinin Mısır canibine göndermeyip Fransa sevahiline tayin eylemeyi tercih ve hatta bu müzakereden sonra düşmanın mürurunu men için Minorkatarafında bir kaç sefine tesyir eylemiştir demekle beru taraftan Minorka canibine sefain tayininin Tulon semtinden gitmesi melhuz olan düşman gemilerinin menetmek faydası olmayıp bir mukteyazı mevki olsa olsa Cibraltereden geçecek sefain-i adaya mümanaatı olur denildikte elçiyi mersum Minorkanın ötesinde dört beş İspanya gemisi olup bunlar Tulongdan dahi biraz sefineyi ilhakı ile Maltaya ve andan İskenderiye gitmek niyetinde oldukları mesmu olduğundan naşi Nelson Minorka tarafına sefain tayin eyledi Nelsonun maiyetinde çok gemi olduğundan bazılarını Minorkaya ve bazılarını Maltaya gönderü; Minorka tarafından cem'i sefain eylemek niyetinde idi ben bu tarafa geldikten sonra İngiltereden Nelson maiyetine biraz gemi dahi vurud eylediği mesmuum olmuştur demekle beru canipten dahi iç denizde kapak kaldırır ve fırkateyn olarak kırk kıta miktarı mevcut olmak gerektir deyu alevechil istiala rad olundukta elçiyi mersum cesmen bu miktar mevcuttur diyemem lakin olmak gerektir Palermodan mururumda devleti aliye ve Rusya ve İngitere ve Portekiz donanmaları olarak elli kıta kapak kaldırır sefain olduğunu söylemişler idi bu kuvvet az şey olmayup Nelsonun sadakat ve ikdamı dahi malumunuz olmağla rakip olduğum sefine işbu salı günü iade ile doğru Nelsonun tarafına gönderilecek olduğuna binaen Nelson'a bir şey yazılmak matlup ise sefineyi mezkure ile irsal olunur demekle beru taraftan Nelson dostumuza bu canipten mektup tahrir olunur elçi bey dahi keyfiyeti yazsun maslahatı aliye kommandor İsmet tarafından Nelson'a yazılmış olduğu melhuz ise dahi bu canipten etrafı ile bildirmek lazımdır denildikte elçiyi mersum Nelson'un devleti aliyeye olan sadakatına her veçhile tekeffül ederim zira mülakatında malumum olmuştur deyip beru canipten tarafı devleti aliyeden dahi Nelson'a tevcühü tam dergar olup herhalde hizmeti makbule zuhuru memuldür cevabı verildikten sonra elçiyi mersum Bonapartanın gitmesinde melhuz olan şukukun birisi Mısır imdat celbi olup bu dahi ya donanma yahut ikişer üçer asker sefinesi ile sevkolunmak muhtemel olduğunu demin ifade etmişti-

niz bu mülahaza varit olmağla cevabı şudur ki deniz ahvali meşuk olup bundan akdem Fransa ve İspanya donanmaları iç denize dahil oldukça İngiltere donanması takibine ikdam etmişken tesadüf olunmamak hasebiyle bizim donanmamızın iç denizde seddi tariki düşmana ihtimam edeceği bi içtibah ise dahi şayet ahvali bahriye cihetiyle bu ihtimam abes olmak mülahazasına mebai kara tarafından ikdam lazımdır deyicek beru taraftan dahi vakıa Fransız donanmasının Brest'tan huruç ve Septeden iç denize mururunda İngiltere amirali Snonsan? vesairi takip edip Nelson tarafından dahi ikdam olunmuşken deniz vasi olduğundan Fransız donanmasının ahızı müyesser olmamağla bundan sonra Fransız tarafından Mısır canibine sefain sevk olunma lazım gelse şayet yine tesadüf olunmaya lakin asıl vurut edeceği mahal Mısır tarafı olduğuna mebni sefainin ol canipte içtimaı iktiza eder ki düşman sefinesi zuhurunda derhal ahız oluna bu takdirce İngiltere sefainin beru taraflarda durmaktan Mısır sevhilinden içtimaı ezah olduğu aşikardır denildikte elçiyi mersum kış eyyamında Mısır sevhilinde sefainin geçti güzarı mümkün müdür dediğine binaen beru canipten derhal cevabında İngiltere kaptanı Hodbreste ol taraflarda ikamet eylediği ve İngilterelunun deryada saygen ve sitaen imali sefainde meharetlere müselleme idüğü beyan olunmaktan naşi elçiyi mersum kelamı değiştirüp şimdiki halde Mısır sevhilinde devleti aliye ve Rusya ve İngilterenin sefaini mevcut olup külliyetli donanma olduğundan düşman geleceğini ledelirad beru canibinden dahi ol taraftan Rusya sefaini almayıp yalnız devleti aliye donanması ile İsmet mahiyetinde olan gemiler mevcut idüğü ifadeye berle. Mısır tarafına sevki sefahi hususunun bir muktezayı ittifak lüzumu veçhi münasib üzere tekrar olundukta elçiyi mersum tertibatı bahriye Nelsona muhavvel olmağla iktiza eden hareketin icrası reyine mevkuf olup ben dahi bu mülahazaları tafsilen kenduye yazarım anın reyini şudur ki Mısır tarafından ihmal etmekten ise Tulon tarafını sed ve düşmanının mazarratını bu veçhile defetmek indinde evla add olunmuştur demekle yine beru taraftan cevaba iptidar ile elhaletülhaza iç denizde donanmalar mevcut iken Bonaparta Mısırdan çıkıp bir ya iki sefine ile geçip gitti vüsatı derya ciheti ile tesadüf olunmadı bundan başka Fransalı korsan makulesinden olup korsan tayifesi ekser kış eyyamında fırsat yap olduklarına binaen aralık buldukça ikişer üçer sefine imra ederek yirmi otuz gemi ile asker sev-

ki ederse İngiltere donanması müsadif olduğu takdir de beru taraflarda durmasında ne faid olur Mısır sevahilinde bulunup zühur eden düşman gemilerini vardığı gibi almak evla ve enfa ve işin dahi iktizası böyle değil midir denildikte elçiyi mersum Nelson umuru harbiyeye memur olup bu hususa bizim anın gibi vukufumuz olmamağla bunları tafsilen kenduye yazarız keyfiyatı sahika ve ahvali haliye malmu olmağla elbette iktizasını içra eder mahzumumuz olsun ki Nelson hizmetini güzel bitirmek hahişinde ve düşmandan ahzı intikam sayinde olmağla kenduye yazılan boşa gitmez demekle Mısır tarafına sevki sefain maddesi mukaddematı münasibe ile tekrar olundukta elçiyi mersum bu suretten sarfı nazar ederek alelitla cevaplar vermekten naşi beru taraftan demin beyan olunduğu üzere Nelson dostumuzun Mısır tarafına ya binnefs kendusu gitmesi yahut bira sefain göndermesi bu canipten kenduye yazılıp elçi beyin Nelsonla mülakatında tahriatı mersule henüz vasıl olmak gerektir her neyse şimdi yine iktizayı vakti elçi bey yazsın bu taraftan dahi tahrir olunur gidecek sefine ile gönderilür Nelsonun gayreti malum olup elçi bey dahi keyfiyeti etrafı ile yazdıka anlayıp tezayüdü şevkini mucup olur denildikte elçiyi mersum kommandar Smith dahi maslahata ikdam etmekte olduğunu badel beyan o esnada Kıbrıstan zahire ahzında biraz zahmet çekmiş olduğuna binaen fermanla Kıbrıs tarafına tenbih olunmasını iltimas etmemle beru canipten dahi bu husus zimmen Kıbrıs tarafına müekked emri ali gönderilmiş olup yine tekid olunacağı ve İngiltere sefaininde olanların devleti aliye sefinelerinden ziyade refahı matlup idiğü cevabı verildi

badehu elçiyi mersum tahliyeyi Mısır hususu için kommandor ismit'e tafsil üzere tahrirat gönderilip şurutu tahliye yolu ile olabil ise rabıtasına razı olduğumuzu etrafı ile yazmışızdır demekle beru taraftan dahi Smithin karındaşına varit olan tahriratında fransalunun perişanlığı münderiç olup ol tarafta yakın bulunduğundan tahliye etmiş olmak gerekir Kleberin kağıdı mefhumuna göre kuvveti olmak gibi anlaşılıp her ne ise tarafı hazreti sadaretpenahiden Kleberin evvelki kağıdı dahi imrarı vakit ve iğfale hamlonup tedabiri lazımeye himmet buyrulmuş olduğundan başka bu defa gelen kağıdında dahi taklit ve müttefikler beynini ifsad garazında olduğu münfehim olmaktadır canibi hazreti serdarı ekremiden elhaletülhaza

Dersaadette varit olan tahriratta vüzerayı uzzamdan Edns valisi Hüseyin paşa hazretleri beş binden mütecaviz asker ile Şamı şerife dahil olup biran akdem orduyu hümayuna iltihakı istical olunmağla vurudunda orduyu humayun bu mevcut... dahi ilave ile cemiyeti teksir ve serasker suretinde Ureyş tarafına tesyir ve Maraş valisi Mustafa paşa hazretleri dahi orduyu humayuna tevarüd üzere olduğuna binaen anları ve sair memurini kolkol tayin buyurup Yafada bunlara takviyet verilerek iktiza eder ise orduyu humayun ile hareket buyuracakları mestur olmağla hulasası elçi bey tarafından verilecek olmağın keyfiyet andan dahi malumu olur kaldı ki tarafı hazreti serdarı ekremiden Kleberin kağıdına yazılan cevapname sureti elçi beyin meşhudu olmağla cevapname de meramunuz eğer Mısırın tahliyesi ise size aman verilir değil ise... üzerinize hucum olunmak üzeredir mezayası muharrer olduğu malumu olmuştur hasılı orduyu humayun tarafında tahliye sohbetiyle imrarı vakit olunmayıp düşman üzerine hücum olunacaktır denildikte elçiyi mersum orduyu hümayunda olan askerin miktarını sual etmekle beru canipten orduyu humayun mevcudundan maada Cezzar paşa mahiyetinde olan arnavut ve sair sınıftan 7 - sekiz in asker orduyu humayuna celp ve Nablsus ve ol havaliden müceddeden on binden mütecaviz piyade dahi tertip olunmuş olup orduyu humayunun Şamı şeriften hareketinden mukaddem Gazze ve Remle ve ol taraflarda tayin olunanlar ile cümlesi altmış ina balığ olur cevab verildikten sonra elçiyi mersum Bonapartanın Parise badelvurud Mısıra dair verdiği takrir manzur olmuş mudur deyu istifaretmekle beru taraftan henüz manzur olmadığı beyanı ile gazeteye mi tab olmuştur eğer böyle ise mübalağalar olmak gerektir denildikte elçiyi mersum takriri mezbur sureti Nemçe gazetesinde mesdur olup vakıa mübalağası vardır lakin sahihen istidlal olunur ki fransalunun Mısıra azimet ve istilası çok şey olup destres olmuş iken elden çıkarmamak kaydındadırlar bu hususata iki nevi niyetleri olup biri ticaret ve diğeri her ne zaman Hint tarafında ve avrupa canibinde ihtilal olsa Mısır icrayı merama merkez ittihaz olunmak sureti olarak fransa milletinin mısır matmahınazarı olduğu takriri mezkur mefadından müstebandır bundan başka keyfiyatı harbiye dahi takriri mezkurde muharrer olup ahali Mısırın muharebesi tafsilatından bunlara çarhı felekle galebe mümkündür vesvadisinden ihtiraz olunup kusurunda iş yoktur biz ahaliyi çarhı felek

ve top kuvveti ile perişan ettik kaldı ki Şam ile Mısır beyninde olan kapıların etrafına tabyalar inşa olunmağla hem suistimal ederler ve hem fransalunun topu başlayan yerde Osmanlı askeri bir şey edemez deyu mesturdur bundan anlaşıldığına göre fransalunun kuvvet ve tertibi top ve hendese maddeleri olmaları İngilterelu Kler generalin maiyetinde olan mühendislerle orduyu humayuna irsali münasip olmak gerektir şu dahi malum olsun ki bu ifadem bir garazı mahsusa mebni olmayıp elhaletül haza devletimden fevkalada elçilikle tarafı devleti aliyede bulunduğuma binaen bu hususlara dikkat ve her işin hüsün rabıtasına gayret vazifei zimmeti memuriyetimdir Klerin bu hizmet istihdam olunmaması sairiyile beyninde mübayenet olduğuna mebni ise ona karışmam deyu Klerin elçiyi atik Smith ile beyninde dergar olan münafeseyi murat edecek beru taraftan tedabiri harbiyenin müzakeresi mukterayı şurudu ittifaktan olup elçi bey dahi devleti aliyenin müttefikisi siddiki olan İngiltere devletinin büyük elçisi olmağla her husus hakikati üzere ifade olunur Mısır memaliki saltanatı seniyeden olmak cihetiyle Fransalunun ol tarafta durması mazarratı devleti aliyeye raci ise dahi refte refte Hint canibine isali hasar eylemeleri ve ticaret maddesi cihetiyle... İngiltere devletinin dahi muzır olduğu aşikar olmağla biran aktem bu gailenin defi esbabının istikmalî akdem ve ehem idüğü bedidardır denilerek yine İngiltere sefaininin Mısır sularına sevki telmih olunduğundan başka kelama inkita verilmiyerek Kler generalin orduyu humayunda bulunması dahi ordugah tertibi ve kesri kuvvet ... tedbiri cihetleriyle vakıa faideden hali olmayıp kudem dahi mülahaza olundu lakin bahri sefit boğazına memuriyeti lazım geldiğinden ol tarafa tayin olunup orduyu humayuna gönderilmemesi aharı ile beyninde olan muhalefete mebni değildir elhaletül haza orduyu humayun buut mesafede olup düşmana mukabele üzere olmağla Kler o tarafa varınca dek mukabele vuku bulur kaldı ki çar hı felek maddesi hini istilada olup mısırın süvarisi faris olduğundan fransalu çarhı felek tertibine teşebbüs eylemiş şimdi orduyu humayunun mukabelesinde fransalunun top ve piyadesine itirazı olur ise orduyu humayunda dahi muktezayı maslahata göre piyade ziyade cem olunmuş olmağla bi avni teala mukavemet ve galebe olunur çarhı felek devleti aliye askerinin şairından olmayıp metris alarak düşmana tekarrüp ile defaten hamle ve hucum ederler şimdiki halde olsa olsa Klerin maiyetinde olan

mühendislerin gir kaç nefer orduyu humayuna gönderilmesi efendilerimize istizan olunur denildikte elçiyi mersum Klerin dahi orduyu humayuna irsalini irat edip Boğaz tarafın memuriyeti tekrar olundukta elçiyi mersum boğaz anibi memuriyetinden Kleri Orduyu humayuna irsali ehemdir Klerin tarafına tayininde şimdiki gibi olmayıp fransızdan bahren mazarrat muhtemel olmak hasebiyle Boğaz tarafının istihkâmı güzel tedbir olmuş ancak elhalletülhaza Mısır maslahatının dereceyi lüzumu ziyade olduğu aşikardır şimdiki halde bunda dört vecih vardır ki biri boğaz tarafı istihkâmâtının resimerini Kler tanzim edip ol veçhile mübaşeret olunmuş olmağla bundan sonra kim memur olsa resimler mucibince nizam verilebilir ikincisi fransızın bahren hareket ve mazarratı malum değildir üçüncüsü Mısırdaki olan fransızın meramı imrarı vakit olmağla tarafı devleti aliyyeden ziyade iktiza eder dördüncüsü Klerin Boğaza memuriyeti vaktinde orduyu humayun henüz gitmekte olup şimdi düşman karşısına vurut ile mukabele üzere olduklarına binaen Klerin ol tarafta bulunması maslahata enfidir demekle

beru taraftan dahi boğaz tarafının istihkâmı nezdî devleti aliyyede çoktan menevi ve müsemmem olup bundan akdem Brest donanmasının hurucu takribiyle dahi icap eylediğinden Kler generalin tayi nolunu ol dahi tahkiki madde ederek resimlerini takdim ile pişgah mekarim desdigah hazreti cihanderiye ledelarz işbu istihkâmâtın Kler marifetiyle tanzimi iç bir kaç bin kese sarfı ihtiyar buyruldu hatta Kler bahara kalmasını irat etmişken tehyeyi levazım ile şimdiden gönderildi bu surette zannımıza göre Klerin orduyu humayuna gitmesi tecviz buyurmayıp kendusu gibi mütfennin bir kaç mühendisin irsali belki irade buyrulur denildikte

elçiyi mersum ben İngiltereden hareketimden mukaddem Klerin boğaz tarafına tayinini bilmeyip başka hizmete memuriyetini memul eder idim sonra boğaz tarafına gönderildiğini istimaımda müteaccip olup hatta boğaz canibinden mururumda Kler general ile mulakat berle talimatını okuduğumda boğaz tarafına mururiyetini talimatına gayri muvafık gördüm İngiltere kralının niyet ve hulusuna göre devleti aliyye tarafından erbahı fününden her kim talep olursa derhal irsal eder ve Klerin maiyetine tayin olunan mühendisler mücerreb ve seyahat ve tahsilifunun etmiş müntehap kimse-

ler olmağla fransalunun Mısırda kararı niyeti anlaşıldığı gibi Mısır tarafında devleti aliyenin iradesi veçhile umuru harbiyede istihdam olunmak için dersaadete irsal olundular bunların işi mevadı harbiyeye dair hizmet olmağın boğaz tarafına tayinine suretinden işe yaramayacak veçhile istihdam çıkar hasılı şimdiki halde Mısır maddesi elzem olmağla keyfiyet nezdi hazreti şehriyaride dahi etrafı ile mütebeyyin oldukta Klerin ol tarafa irsali tasvip buyrulur dostlar beyn de sohbet vazıh söylenmek lazimedden olmağla şunu dahi ifade ederim ki Kler general ve maiyetinde olanlar ecnebi olup bu tarafların adabını bilmediklerinden baisi sıklet olur bazı hareket suduru melhuz ise elçiliğim takribi ile tarafımdan resadet iktiza eyledikte sözüm geçer bu hususu sarihen böylece sarihen ifadede bir muradı mahsusum olmayıp meramım kıra hüsnüniyetini ve Kler ve maiyetinde olanların işe berrar olduklarını beydir demekle

beru taraftan Klerin mugayiri resmi saffet etvarı müşahede olunmayı aslından dahi hizmeti devleti aliyyede bulunmaları hasebiyle rast reftar olduğu ve tahsili rizaya rikkati malum olan halattan olmaktan naşi bundan sonra dahi münafii memul hareketi olmayacağı meczum ve maiyetinde olanların idaresine dahi kendusi memur olduğundan nik ve bedih andan mesul olup bir guna sui hareket müşahede olunsa bilke tadili için elçi beye ifade olunur cevabı ile hususu merkum istizana talik olundukta

elçiyi mersum bu hususta rizayı ali dergar olur ise Mısır tarafına aceleten irsalin iktiza etti deyu Kler tezelden bu tarafa celp ve boğaz tarafı istihkamatına ve veçhile mübaşeret olunduğu tahkik berle maiyetinde olanlardan bu hizmeti becerecek var ise tevkif ve kifayet etmedi surette İngiltereden yine üstat celbi ile boğaz istihkamatı hususu dahi tekmil olunur kaldı ki Kler Mısır tarafına gönderildikte yanında olan bir kıta sefine kifayet etmeyip belki top ve levazım vazı için ahar sefiye dahi muhtaç olur diyerek bu maddenin cevabı ne zaman verileceğini sual etmekle

beru canıpten dahi Klerin ol tarafa gitmesi karini istisvap olur ve ahar sefine iktiza eder ise tedarikine bakılacağı ve bunun cevabı Salı veya Çarşamba günü ifade olundukta elçiyi mersum Dersaadete vurudundan sonra iptidaki teklifim bu madde olup istizanı talik hususunu kabulunuz mahzuz oldum ve bundan peşiman ve mahcup olmam demekle

beri taraftan dahi bu husus teklif kabilinden olmayıp devleti aliyenin mesalihini iltizam eylediğini elçi ey evvel emirde isbat etmiştir cevabı verildikte elçiyi mersum memuriyetimi ve fevkalade elçilikle bu tarafa vurudumun sebebi dahi budur diyerek biraz ceremonya ibraz eylediğine binaen

beru canipten dahi elçiyi mersumun bu kelamı münasip ittiha-zı ile bazı mukaddematı layika best ve temhir olunarak mevadı muharebe ve müsalahanın halisan müzakeresi ve devleteyn müsalahenin hal ve müstakbele tatbikan hüsnü rabıtasını söyleşilmesi lazimedden idüğü zeminleriyle müsalaha sohbeti dahi tezekkür berle istimzaç esbabına teşebbüs olundukta elçiyi mersum muktezayı politikaya göre İngiltere devleti gibi bir devlet yoktur ki mesalihli bir birine dokunmaya deyu alelittlak bir cevap ile mevad muharebe ve müslahadan bas etmeyerek yine biraz ceremonyalı cevap vermek

beru canipten yine istimzaç suretleri ilzam ile elçi beyin avrupa ahvalinden malumat ve istihlalatı ne ise mahremane beyan eylemesi memul olup elhaletülhaza mesmu olduğuna göre Rusya ve Nemçe imparatorlarının beyninde bazı güne mugayeret derkar ve İtalyanın hali aşikar olmağla bunlara ve neticeyi maslahat ne suret kabul edeceğine dair hususatın dahi halisane söyleşilmesi bir muktezayı ittifak lazım gelur deyu istikşafı zamir murat olundukta elçiyi mersum malumat ve mesmuatımı mahsus ifade ve ihbar ederim biraz vakit murur eder ise mazur tutulsun ki Asitaneye vurudum gerek devletimin ve gerek düveli sairede olan İngiltere elçilerinin henüz malumu olmayıp Sicileteyn tarafından mururumdan mesmuum olan havadis ihbarı atika olmağla bundan böyle hususatı lazime işar olunur dediğine binaen

elçiyi mersum İngiltere'den çikalı iki buçuk mahı mütecaviz olduğundan şimdiye dek devletinin sulha meyli emaratına ve Avrupa'nın dahi şimdiki keyfiyatına dair malûmatı olmadığı ve bundan sonra devletinden ve sair mahallerden olan elçilerden kendüye varit olacak tahrirat mesalhi haliyeye kesbi vukuf edeceti numayan olmaktan naşi istidlân tekrarında fayda olmadığı zahir olmağla mülabesesi ile elçi bey bundan sonra malumatını etrafı ile beyan etmesi memulu mahsusumuzdur biz dahi istihbar ettiğimiz mevadı işar ederiz denildikte

elçiyi mersum ihbarı ahvale badeltaahhüt şimdi içmali şunbeyan ederim ki Mısır tahliyesinin rabıtası muhtemel ise şurutu tahliyenin devleti aliyenin şanına muvafık olarak tanzimine ikdam lazımdır Smithe dahi bu veçhile yazmışızdır izra fransalunun hiyaneti malum olmağla her ne kadar terzil mümkün ise icra olunmak iktiza eder demekle

beru canipten dahi filhakika mümkün olan hakaretten icrası lazımeden olup orduyu humayun tarafından böylece tashih olduğundan başka bu taraftan yazılan tahrirat dahi bu uslup üzeredir biizni teala güzel rabıta bulur cevabı verildi

badehu beru taraftan sadet ahara tahville bir madde vardır ki elçi beyin dahi malumu olmak gerektir Smith dostumuz ile mükalemelerde sohbeti güzerañ eyledikçe elçibeyin vuruduna talik ve talimatında münderiç olmasını tebyin eder idi denilerek İngiltere devletinde istikraz hususu dermeyan olunup devleti aliyenin nuku du eğerçi mesarifi seferiyeye kafidir lakin ihtiyaten ziyade akçe bulunmak için devleti aliyenin dost ahab ve müttefiki olan İngiltere devletinden istidane sureti tasmim ile hengamı muharebede düvelin biabirne bu güne ianesi derkar olmaktan naşı bundan akdem bu tarafta ismite ifade ve tefhim ve İngilterede olan sefiri devleti aliye İsmail Ferruh efendiye dahi terhim olunup smit dahi İngiltereye yazmıştı ingiltere devletinin saltanatı saniyeye olan hulus ve saffetine mebni deriğ olunmıyacağı..... bu taraftan dahi güzeste hususunda kumpanyanın emniyeti veçhile rabıta verilmiyeceği aşıkardır denildikte

elçiyi mersum işbu istidane maddesinin ingilterede eğerçi sohbeti oldu lakin elçi smith tarafından aleliltak yazılmış olduğundan muallak kaldı her devletin bir kaidesi olup bizim kaidemize göre akçe kıral tarafından çıkmayarak parlamento erbabı ile müzakereye muhtaç olmağla ve bu maddenin tafsili yani akçenin miktarı ve güzestesi yüzde kaç olacağı ve ne veçhile temin olunacağı ve vadesi ifadesi olunmak iktiza eder bunlar malum olduktan sonra tanzimine mübaşeret olunur demekle

beru taraftan bunların cümlesi mukaddem smith ile müzakere olunup İsmail efendiye dahi öylece yazılmıştı ancak efendiyi mu-maileyhten henüz cevabı zuhur etmemekle gönderilen tahrirat va-

sıl olmamak ihtimali dahi vardır elçi bey iktizayı maddeyi kaleme alsın mukaddem ki müzakeremize tatbik ve bilmuhabere tanzim olunur denildikte elçiyi mersum bu babta mümkün mertebe say edeceğimde şüphe olmayıp devletim tarafına etrafı ile tahrir ederim kaldı ki sair devletlere ne veçhile edane olduğuna aşına değılim lakin Nemçeye ne güne edane olunmuşsa öylece olsun kabul olunur mu demekle

beru canipten dahi Nemçeye galiba yüzde altı hesabı ile verilmiş olduğundan bu taraftan dahi öylece istidaneye riza dergā olup bu madde Asitane ile Beç beyninde tefaviüt olduğunu iratdı berle yüzde dokuz hesabını beyan etmek hasebiyle istiksar ve tadili işar olunmuştur kaldı ki akçenin miktarı dahi elli bin kese akçe olamaz ise kırk bin kese olmak iktiza eder güzeştesi dahi gümrüklerden tahsis olup rabıtayı kaviyeye bend olunacaktır denildikte elçiyi mersum Smithin yüzde dokuz demesi çoktur tevafüt var ise kuruluş ile litabeyninde olup güzeştede tevafüt olmaz demekle beru canipten dahi aynı kese verilse makbul olur lira sterlin tabir olunur meblağ on beş kuruşa kadar ahz olunur elçi bey bu hususun hüsnü suretini bulması memuldür denildikte elçiyi mersum malumunuz olsun ki bu husus fırsat addolunmayıp yani menfaat mülahazası olmıyarak tanzimine mümkün mertebe say ederim vakit ve hale göre devletimizin vüsati oldukça matlup miktarı mücerret ianet için olarak bila intifa munsıfane ita olunur iş kumpanyanın teminindedir demekle

beru taraftan dahi şimdiye dek devleti aliye ile bu makule ahz ve ita vuku bulmadığından alışılmamıştır lakin sureti temin anlaşıldıkça keyfiyet malum olur hususa elçi bey gibi devletinin muteberi marifetiyle nizam verildikte bayağı ahzı ita olmayıp kavi olur kaldı ki bu hususta kaide nasıldır yani parlamento erbabına söylenip karar verildikte senetleşip akçe ceste ceste mi teslim olunur denildikte

elçiyi mersum parlamentoya arz olunup razı olunduklarında icrası esheldir parlamentoya arz olunacak mevatta itiraz olunup olunmayacağını başvekil peşiş istihraç ve tahkik eyleyip öylece arzeder cevabını verip biraz dahi afaki sohbet ile meclis hitam verildiği malumu alileri buyrulduktan emri ferman hazreti menlehülemdir.